

Integracija Roma povratnika kroz bolje uslove obrazovanja i zapošljavanja

Tanja Jakobi i Dejan Marković

REZIME

Znanja, veštine, radne navike i preduzetničke sposobnosti koje Romi povratnici koji su proveli duži niz godina u zemljama Evropske unije donose u Srbiju, nedovoljno su istraženi. U ovom predlogu praktične politike ukazujemo na razloge zbog kojih sistem ne uspeva da prepozna i valorizuje njihove potencijale i zagovaramo mere koje bi mogle da pomognu otklanjanju prepreka za njihovo uspešno uključivanje u obrazovni proces i na tržište rada. U prethodnom periodu ostvaren je napredak u pribavljanju ličnih dokumenata i brzini uključivanja dece povratnika u škole, ali ne i u obezbeđivanju kontinuiteta njihovog obrazovanja i očuvanja prethodno stečenih znanja. Radno sposobni povratnici često nisu u mogućnosti da dokumentuju posedovanje veština i sposobnosti koje su stekli tokom obuke ili rada u inostranstvu ili ih naš sistem ne prepoznaje. Zbog toga ih Nacionalna služba za zapošljavanje (NZS) vodi kao lica bez zanimanja, što otežava njihovu zapošljivost. Predlažemo evaluaciju do sada korišćenih metoda procene znanja i pristupa savladavanju gradiva u višim razredima osnovne škole, uvođenje obavezne profesionalne orijentacije za učenike romske nacionalnosti uključujući i povratnike, razmatranje modaliteta za priznavanje znanja i veština koje su povratnici stekli u zemljama EU, a koje nisu u skladu sa našom nomenklaturom zanimanja, formulisanje novih afirmativnih mera NZS koje bi bolje targetirale potrebe i potencijale povratnika, i uključivanje udruženja domaćih i inostranih poslodavaca u osmišljavanje obuka za povratnike. Takođe ohrabrujemo razmatranje uvođenja podsticaja za preduzeća koja su zainteresovana za zapošljavanje povratnika. Zalažemo se za uvođenje psihosocijalne podrške za porodice povratnika, i unapređenje prikupljanja statističkih podataka o povratnicima.

1 Svi pojmovi koji su u ovom tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

2 Strategija o reintegraciji povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji ("Sl. glasnik RS", br. 15/2009).

3 *Ibid*, Poglavlja 8.1 Nepoznavanje jezika, 8.2 Nedostatak programa za nastavak učenja stranog jezika i 8.3 Nedostatak osnove za upis u obrazovne ustanove.

4 Uvodni sastanak, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, 06.02.2017.

5 *Migracioni profil Republike Srbije za 2014. godinu*, Vlada Republike Srbije, str. 57. dostupan na: <http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/migracioni%20profil%202014.pdf>. Istovremeno, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku 12% Roma ima srednje obrazovanje a manje od 1% Roma ima više ili visoko obrazovanje.

6 U jednoj fokus grupi u istraživanju Grupe 484 koja nije posebno targetirala povratnike po nivou obrazovanja, 47% ispitanika imalo je osnovnu školu, 32% srednju a 16% fakultet. Opširnije vidi u *Iregularno može biti regularno – migracije s juga Srbije*, Grupa 484 i Nexus, Beograd, 2012, str. 44.

7 Prema podacima KIRS nešto manje od 80% povratnika su romske nacionalnosti. NZS je do sada vodio evidenciju o nacionalnoj pripadnosti koja je Romima koji su se prijavili na evidenciju NZS omogućavala da se izjasne, ukoliko žele, o nacionalnom poreklu. Opširnije vidi u: *Izveštaj o sprovođenju Strategije za unapređenje položaja Roma sa preporukama*, Zaštitnik građana, Beograd, 2013.

8 Podaci prikupljeni tokom pripremnih istraživanja, Sektor za projekte i međunarodnu saradnju NZS.

9 U istraživanju pod povratnicima podrazumevamo deportovane po Sporazumu između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave (Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 83/2008), one koji se u zemlju vraćaju posle usmenog obaveštenja vlasti zemalja EU da im neće biti uvažen zahtev za azil sami vratili u zemlju (bilo preko aerodrome "Nikola Tesla" ili kopnenim putem), pripadnike romske manjine koji su u zemlje EU otišli u različitim periodima pre potpisivanja Sporazuma (u periodu od pre ili tokom raspada i građanskog rata u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ), do ranih 2000. godine. U našem uzorku su i povratnici koji su rođeni u zemljama EU, ali su im roditelji poreklom iz SFRJ i pristali su na dolazak u Srbiju da bi smanjili rok za odlučivanje zatvorske kazne koja im je tamo izrečena. Za širu definiciju povratnika odlučili smo se jer ovako definisana grupa bolje odslikava situaciju na terenu.

10 Prema podacima KIRS za 2016. godinu u Leskovcu je bio 201, Novom Sadu 176, Bujanovcu 165, Paliluli 161, Zemunu 143, Smederevu 124, Kragujevcu 98, Čukarici 92, Vršcu 90, Vranju 86, Kruševcu 69, Novom Pazaru 68, Subotici 68, i Zrenjaninu 67 povratnika. U Novom Sadu radi 21 strani investitor a u Subotici 24 investitora. U oba grada organizovano je eksperimentalno dualno obrazovanje.

11 Dubinskim intervjuima obuhvaćeno je 16 pripadnika romske nacionalnosti sa 31 detetom, od toga 24 školskog uzrasta (ukupno 66 osoba). Povratnici su proveli u zemljama EU između 1 i 24 godine a samo jedan ne odgovara zadatom kriterijumu o dužini boravka u zemljama EU (9 meseci).

12 Tako se, na primer u analizi, Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila, *Tražiocima azila u Srbiji i srpski azilanti u Evropi: Upporedna analiza profila*,

ŠTA SVE NE ZNAMO O POV RATNICIMA?¹

Strategija o reintegraciji povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji (u daljem tekstu Strategija o readmisiji)² prepoznaje problem nedostatka programa za nastavak učenja jezika zemalja iz kojih su povratnici došli, i konstatuje da se to znanje brzo zaboravlja, a može biti dobar osnov i kapacitet za zapošljavanje.³ Nijedan državni izvor ne prikuplja podatke o tome da li deca i/ili odrasli povratnici poznaju strani jezik i na kojem nivou je njihovo znanje. Nema podataka o tome koje srednje škole su deca povratnika pohađala u inostranstvu.⁴ Prema izveštajima o migracionom profilu Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije (KIRS), oko 9% povratnika poseduje diplomu srednje, a 1% više škole.⁵ U izveštajima se ne navodi da li je reč o radno aktivnim osobama i o kojim zanimanjima je reč. S obzirom na činjenicu da jedna te ista lica migriraju više puta, nemoguće je dati bilo kakvu okvirnu procenu broja povratnika koji su potencijalno lakše zapošljivi. Pojedina ranija istraživanja ukazuju da nisu svi povratnici niskog obrazovanja.⁶ Nacionalna služba za zapošljavanje raspolaže ograničenim podacima o povratnicima i njihovim znanjima i veštinama: do početka ove godine nije bila formirana baza podataka nezaposlenih građana romske nacionalnosti.⁷ Opcija izjašnjavanja lica da su povratnici postoji samo u onlajn formi obrasca i prikuplja se na dobrovoljnoj bazi. Povratnici mogu da se deklariraju kao takvi i u razgovoru sa savetnikom NZS koji tada vodi internu evidenciju.⁸

Cilj terenskog istraživanja u Novom Sadu i Subotici bio je da prikupi podatke o iskustvima povratnika u procesu integracije u srpsko društvo posebno s obzirom na pristup obrazovanju, zapošljavanju i izloženosti diskriminaciji i oceni uticaja ovih faktora na ukupne ishode tj. uspešnost/neuspešnost njihove integracije.⁹ Ovi gradovi izabrani su iz grupe 15 gradova sa najvećim brojem povratnika u 2016. godini, a istovremeno imaju značajan broj stranih investitora i eksperimentalno dualno obrazovanje.¹⁰ Obrazovanje i zapošljavanje izabrani su kao teme istraživanja jer su važni za bržu i uspešniju inkluziju. Novinu u istraživačkom pristupu predstavlja fokusiranje na povratnike koji su proveli od 1+ do 10 i više godina u zemljama Evropske unije,¹¹ a za koje se u prethodnim retkim istraživanjima navodi da pridaju veću važnost znanjima i podstiču obrazovanje svoje dece kao put do bržeg zaposlenja i lakšeg izlaska iz kruga siromaštva.¹² Deca povratnika koji su rođena i/ili su duže boravila u EU su češće redovno išla u školu u inostranstvu.

KOJI DRŽAVNI DOKUMENTI SE BAVE UKLJUČIVANJEM POV RATNIKA U PROCES OBRAZOVANJA I NA TRŽIŠTE RADA?

Strategija o readmisiji uspostavlja strateški okvir za postupanje nadležnih državnih organa i lokalnih samouprava u smislu socio-ekonomske integracije povratnika. Strategija prepoznaje Rome povratnike kao posebno ranjivu grupu povratnika i mapira ključne probleme čije rešavanje je neophodno ukoliko se želi efikasno i održivo uključivanje u društvo, uključujući obrazovanje i zapošljavanje.¹³ Strategija navodi nedostatak podataka o povratnicima kao jedan od glavnih problema

u utvrđivanju potreba povratnika i praćenju rezultata sprovođenja Strategije. U dokumentu se notira da deca povratnika koja ne govore srpski jezik imaju velike probleme da se uključe u nastavu, a kao faktor koji otežava zapošljavanje navode se teška ekonomska situacija i visoka nezaposlenost u zemlji. Strategija je pisana u trenutku kada je Srbiju pogodila globalna finansijska kriza i kada je naglo povećan broj nezaposlenih i smanjena strana i domaća ulaganja. Iako je ekonomska situacija i dalje nepovoljna, u proteklih osam godina povećan je privredni rast, državnim subvencijama podstiču se strane investicije i otvaranje radnih mesta u nerazvijenim delovima Srbije u kojima postoji značajna koncentracija povratnika a opšta stopa nezaposlenosti je smanjena. Takođe, pojavila su se zanimanja koja do tada nisu postojala (rad u kol centrima) a za koje je važno dobro poznavanje stranog jezika.¹⁴ Istovremeno značajno je porastao nivo nejednakosti u društvu što otežava inkluziju.¹⁵

Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji kao jedan od problema i uzroka siromaštva navodi povratak u Srbiju po osnovu sporazuma o readmisiji.¹⁶

U Strategiji za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji čije je važenje isteklo 2015. godine, date su preporuke da bi trebalo omogućiti kontinuiran nastavak učenja stranog jezika kojim su deca vladala do povratka (nemački, holandski, engleski, danski, francuski idr) i podstaći NZS da prikuplja relevantne podatke uzimajući u obzir potrebe povratnika i njihovu kvalifikacionu strukturu, i definiše mere za promovisanje aktivnog zapošljavanja povratnika u saradnji sa zemljama iz kojih povratnici dolaze i lokalnim samoupravama.¹⁷ Strategija za zapošljavanje za period 2011-2020¹⁸ prepoznaje povratnike i Rome kao osetljive grupe a kao meru za njihovo ekonomsko osnaživanje navodi samozapošljavanje kroz socijalno preduzetništvo.

U novoj Strategiji za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine¹⁹ povratnici nisu prepoznati kao zasebna grupa ali se u Strategiji konstatuje napredak u nizu pitanja od važnosti (i) za povratnike kao što je ubrzanje procedura za upisivanje u matične knjige rođenih,²⁰ uvođenje pedagoških asistenata, zdravstvenih medijatora, i lokanih romskih koordinatora. Akcioni plan za sprovođenje Strategije za 2016 – 2017. godinu još nije donet, iako je to trebalo da bude urađeno u roku od 90 dana od usvajanja Strategije.

Detaljan pregled dokumenata koji se bave povratnicima dostupan je u elektronskoj verziji ovog predloga praktične politike .

ZAŠTO DECA POV RATNIKA IPAK NAPUŠTAJU ŠKOLU A RADNO SPOSOBNI POV RATNICI NEMAJU POSAO?

U Izveštaju o sprovođenju Strategije za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji koju je uradila kancelarija Zaštitnika građana²¹ navodi se niz propusta institucija koje su bile zadužene za sprovođenje mera u oblasti obrazovanja i zapošljavanja. Među najznačajnijim problemima navode se da se deca bez

potreba i sistema podrške navodi „...primećeno je da su ispitanici koji su proveli više od godinu dana u azilnom postupku u evropskim zemljama veoma svesni potrebe i značaja obrazovanja njihove dece. Isti ohrabruju svoju decu da se školuju i na taj povećaju sebi i svojoj porodici šanse za boljim životom“ (Beograd, 2013, str. 34). U studiji Grupe 484 *Izazovi prisilnih migracija u Srbiji stanje ljudskih prava tražilaca azila i povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji* navodi se da „već izgrađene radne navike i dobro poznavanje stranog jezika jesu važni resursi dece iz povratničke populacije“ (Beograd, 2012, 49).

13 To su takođe i: pribavljanje ličnih dokumenata, priznavanje diploma, rešavanje stambenih pitanja i ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu. Strategija o reintegraciji povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji.

14 Vidi na primer „Dobro plaćen posao, a diploma - nije važna“, *TV N1*, dostupno na: <http://rs.n1info.com/a220320/Biznis/Call-centar-dobro-placen-poao-a-diploma-nije-vazna.html> objavljeno 10.01.2017, posećeno 30.05.2017.

15 O tome opširnije u tekstu „Kako se Srbiji dogodila visoka nejednakost u raspodeli dohotka?“, *MONS*, dostupno na: <http://mons.rs/#/articles/637be299-ec29-4437-a911-c29bc7544f9e> objavljeno 27.aprila 2017, posećeno 30.05. 2017.

16 Strategija je dostupna na: http://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/211704/strategija-za-smanjenje-siromastva-u-srbiji_cyr.pdf

17 Strategija za unapređivanje položaja Roma u republici Srbiji, "Službeni glasnik RS", br. 55/05, 71/05-ispavka, 101/07 i 65/08, str. 32.

18 Strategija za zapošljavanje za period 2011-2020Sl. glasnik RS", br. 37/2011.

19 Strategiji za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine, "Službeni glasnik RS", br. 55/05, 71/05 – ispravka, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – US, 72/12, 7/14 – US i 44/14

20 Zakon o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, "Službeni glasnik Republike Srbije broj 53/14".

21 Izveštaj o sprovođenju Strategije za unapređenje položaja Roma sa preporukama, Zaštitnik građana Republike Srbije, Beograd, 2014, dostupan na: http://www.ombudsman.rs/attachments/3115_IZVESTAJ%20ZG%20O%20SPROVODJENJU%20STRATEGIJE.pdf.

„Što procedura za pribavljanje dokumenata duže traje, to je verovatnoća da će se dete po povratku iz inostranstva vratiti u obrazovni proces manja. Ne morate da odbijete nekoga da upišete, dovoljno je da roditeljima kažete 'prikupite dokumentaciju'.“ (Osnovna škola za obrazovanje odraslih „Branko Pešić“, Zemun)

22 Ibid, str. 161.

23 *Thematic Evaluation on IPA Support to Roma Communities Final Report*, EPRD Consortium, June 2015, p. 11, available at: <http://www.evropa.gov.rs/Documents/Home/DACU/12/193/Thematic%20Evaluation%20on%20IPA%20Support%20to%20Roma%20Communities%20-%20Final%20Report.pdf>, accessed: May 30, 2017.

24 Ibid, p. 211.

25 Izveštaj Zaštitnika građana, str. 160 - 161.

26 *Analiza primene afirmativnih mera u oblasti obrazovanja Roma i Romkinja i preporuke za unapređenje mera*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Republike Srbije, Beograd, 2016. U studiji je dat kritički prikaz efekata mera Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2009. i njegovih izmena i dopuna iz 2013. godine rada Radne grupe za unapređivanje obrazovanja etičkih manjina (2014) i drugih odluka i pravilnika koji regulišu kriterijume i način sprovođenja afirmativnih mera. Takođe su izloženi kritički pregled sprovođenja nekih od najvažnijih projekata koji se srovide u ovoj oblasti i rezultati dobijeni na osnovu kvalitativnog istraživanja.

27 Ibid, str. 27-28.

28 Ibid, str. 29.

29 Jedan od razloga za nemogućnost pribavljanja odgovarajućih podataka je i odredba Ustava u kojoj se garantuje tajnost ličnih podataka i zabrana prikupljanja podataka baziranih na etničkim karakteristikama bez posebnog odobrenja.

odgovarajuće pripreme uključuju u školski sistem koji je najčešće bitno različit od školovanja koje su pohađali u državi iz koje su vraćeni. U međuvremenu su Zaštitnik građana i nadležna ministarstva rada i socijalne politike i prosvete i nauke razvila bolje mere za uključivanje povratnika u obrazovni sistem. Do tada je čest rezultat prethodnog nemara bio da su deca nemotivisana, ne mogu da prate nastavu i napuštaju školu.²²

Zaštitnik građana je u istom izveštaju ocenio da su mere iz Nacionalne strategije za zapošljavanje i Akcionog plana za 2012. godinu previše komplikovane za pripadnike romske populacije (završena osnovna škola, izrada biznis plana, pribavljanje velikog broja potvrda). Teret neuspeha samozapošljavanja u nesrazmernom odnosu je prenet na podnosioca zahteva za subvenciju. To je za rezultat imalo da se lica romske nacionalnosti ne prijavljuju na ove konkurse. Iako je u međuvremeno sproveden veliki broj projekata koji između ostalog za cilj imaju i osnaživanje romske populacije za izradu biznis plana i samozapošljavanje, rezultate ovih i drugih projekata teško je meriti i izvlačiti pouke o najboljim praksama jer su kriterijumi merenja neujednačeni i netransparentni.²³ Štaviše, „nije bilo sistematskog procena prednosti, na primer, stanovanja u odnosu na zapošljavanje ili obrazovanje. Umesto toga, izgleda da su (odabrani ciljevi finansiranja, *prim aut.*) rezultat reakcije na događaje, lobiranja i dostupnosti pogodnih projektnih ideja i struktura implementiranja“.²⁴

Ocene efekata afirmativnih mera u oblasti obrazovanja Roma se ili nimalo ili u maloj meri osvrću na probleme povratnika, uprkos tome što Strategija o readmisiji, Izveštaj Zaštitnika građana²⁵ i brojna istraživanja ukazuju na specifične potrebe dece povratnika koje se razlikuju od potreba dece iz domicilnih romskih porodica. Studija *Analiza primene afirmativnih mera u oblasti obrazovanja Roma i Romkinja i preporuke za unapređenje mera* (2016),²⁶ je relevantna za procenu (i) uslova obrazovanja dece povratnika, jer daje sveobuhvatan kritički pregled mera koje su donete od Izveštaja Zaštitnika do danas. Analiza citira dostupne podatke koji govore o napretku u obuhvatu romske dece u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju, smanjenju jaza između neromskih i romskih učenika mereno stopom upisa, stopom završavanja škole i drugim pokazateljima.²⁷ Između ostalog, rezultati sugerišu da se povećava procenat upisanih Roma u srednje škole po sopstvenom izboru. Romski učenici najčešće biraju srednje stručno obrazovanje a najveći broj njih je u školama tehničkih struka: saobraćajnoj, mašinskoj, tehničkoj itd, ali raste i broj upisanih na atraktivnim zanimanjima (zdravstvo, trgovina, ekonomija).²⁸ U studiji se ocenjuje da je pitanje diskriminacije romskih učenika u školama i dalje prisutno, da prikupljanje podataka nije unapređeno u dovoljnoj meri i da nedostatak indikatora onemogućava procenu efikasnosti uvedenih mera, da su mere koje se tiču unapređenja obrazovanja rasute u brojnim dokumentima za koje su nadležni različiti delovi administracije i da po velikom broju pokazatelja romska deca zaostaju za ostatkom populacije. Između ostalog navodi se da nije adekvatno adresiran period prelaska romskih učenika iz osnovnih u srednje škole prilikom čega dolazi do velikog osipanja.²⁹ Preporučuje se da mentorstvo, uvođenje obavezne profesionalne orijentacije, stipendiranje i podsticanje zapošljavanja učenika posle

izlaska iz škole, kroz sklapanje ugovora sa poslodavcima, postanu deo afirmativne akcije.³⁰

Kada je o zapošljavanju reč, gotovo 70% zaposlenih Roma (po definiciji Međunarodne organizacije rada) neformalno je zaposleno, dok je, poređenja radi, 27% ne-Roma neformalno zaposleno (razlika od gotovo dva i po puta).³¹ Po analizi koju su uradili UNDP, Svetska banka i Evropska komisija³² stopa zaposlenosti Roma je samo 26%. Ukoliko u analizu uključimo i rodnu dimenziju, situacija postaje još nepovoljnija – stopa zaposlenosti Romkinja je samo 13%, dok je stopa zaposlenosti Roma 40%. Podaci su dodatno naglašeni ukoliko ih uporedimo sa stopom zaposlenosti ne-Roma koja iznosi 43% (55% je zaposlenost muškaraca ne-Roma, dok je zaposlenost žena ne-Romkinja 31%).³³

Informacije o broju nezaposlenih povratnika su rudimentarne. Prema izveštaju *Mapiranje povratnika u Srbiju i potencijalnih migranata iz Srbije*,³⁴ a na bazi podataka koje je dostavilo Ministarstvo za zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, u 2015. godini, odnosno NZS, 89 osoba na evidenciji nezaposlenih lica izjasnilo se kao povratnici, razvijeno je 58 individualnih planova zapošljavanja za povratnike, dok je 16 lica bilo uključeno u aktivne mere (subvencije i obuke). U prvih šest meseci 2016. godine razvijeno je 41 individualni plan a 9 osoba uključeno je u aktivne mere zapošljavanja. Tokom 2015.godine ukupno je registrovano preko 7.800 povratnika.³⁵

GLAVNI NALAZI: ŠTA DOPRINOSI, A ŠTA OMETA BOLJU INKLUZIJU POV RATNIKA?

• Da li su povratnici danas na margini interesovanja društva?

Nedostatak podataka o broju povratnika a samim tim i o uspešnosti mera za njihovu inkluziju onemogućava smisleno planiranje ili inoviranje mera za uključivanje povratnika u obrazovne i radne tokove. Ovaj problem zapažaju i sagovornici na nacionalnom i na lokalnom nivou u Subotici i Novom Sadu.³⁶ Navode da je od 2015. godine KIRS prestao redovno da ih obaveštava o broju povratnika koji su se prilikom prihvata u Kancelariji za readmisiju na aerodromu „Nikola Tesla“ izjasnili da će imati prebivalište u ove dve samouprave. Uprkos osećanju da ima više povratnika, broj onih koji su se prijavili nekoj instituciji stagnira pa neke od njih nisu u mogućnosti da budžetiraju sredstva za podršku.³⁷ Nova *Baza podataka za praćenje inkluzije* Roma koju je uspostavio Republički zavod za statistiku (RZS) a koja obuhvataju i praćenje povratnika, nije za sada doprinela boljem praćenju efekata sprovedenih mera.³⁸ Uneti podaci za Suboticu i Novi Sad se razlikuju i po strukturi i po obimu podataka i nisu međusobno uporedivi.³⁹

Veliki problem i dalje predstavlja prijava prebivališta povratnika koje je ključno za ostvarivanje svih drugih prava. Ovaj problem posebno je izražen u Novom

30 Analiza primene afirmativnih mera, str. 50.

31 *Analiza razloga rada značajnog broja Roma u svojoj ekonomiji: problemi i moguća rešenja*, Kancelarija za ljudska i manjinska prava, Beograd, april 2016.

32 Anketa UNDP-a, Svetske banke i Evropske komisije iz 2011. godine, citirano prema *Analiza rada značajnog broja Roma u svojoj ekonomiji*, str. 3.

33 *Ibid*, str. 10.

34 *Mapiranje povratnika u Srbiju i potencijalnih migranata iz Srbije*, Beogradski fond za političku izuzetnost, Beograd, jun 2016.

35 Podaci Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije citirano prema *Ibid*, str. 28.

36 Okrugli sto Novi Sad, 14.03.2017, Okrugli sto Subotica, 16.03.2017.

37 Okrugli sto u Novom Sadu, Odsek za izbegla, prognana ili raseljena lica Gradske uprave Novog Sada.

38 Od aprila 2017. godine za ovu bazu je zadužen Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije.

39 Romski koordinatori, koji su zaduženi za unošenje podataka u ovu bazu kažu da podaci ne doprinose boljem praćenju inkluzije Roma (i povratnika) jer podaci koji se prikupljaju nisu dobro izabrani.

„I odraslima i deci je potrebna psihološka podrška, jer je razlika između zemalja iz kojih dolaze i ovoga ogromna, u sistemu vrednosti, u ekonomskom statusu, u obrazovnom procesu i metodologiji rada.“ (Pedagoški asistent, Subotica)

Sadu gde su Romi skoncentrisani u podstandardnim naseljima i zato se često prijavljuju na adresu Centra za socijalni rad. Ovo se pokazalo se kao prevelik teret za ovu instituciju i istovremeno kao neefikasno rešenje. Na adresu Centra u Novom Sadu stižu brojni dokumenti – zdravstvena uverenja, obaveštenja banaka, tužbe, opomene i dr za prijavljene povratnike koji potom Centar nije u stanju da im uruči jer im je nepoznato gde se povratnici zaista nalaze.

Iako je pribavljanje ličnih dokumenata pojednostavljeno, promene procedura u zemljama EU ponovo dovodi do produžavanja procedura.⁴⁰ Dodatni problem predstavlja to što, na primer, u Nemačkoj, odakle dolazi najveći broj povratnika, pokrajine imaju različite procedure. Tako na primer u nekim pokrajinama tamošnji organi traže da roditelji dođu i lično potpišu da su primili lična dokumenta dece, što je neizvodljivo, jer roditelji nisu u mogućnosti da pristupe tim državama.

Opšti utisak sagovornika na lokalnom nivou je da nemaju dobru komunikaciju sa institucijama na nacionalnom nivou, i/ili da im i nedostaju jasne smernice.⁴¹ U svom svakodnevnom radu sagovornici najveću važnost pridaju dobroj međusektorskoj saradnji unutar *mobilnih timova* koji se sastoje predstavnika gradske uprave, centara za socijalni rad, NZS, romskih koordinatora, pedagoških asistenata i osnovani su uz podršku IPA programa,⁴² podršci lokalnih nevladinih organizacija i NVO koje imaju veliko iskustvo u asistiranju povratnicima na celoj teritoriji Srbije⁴³

Obe samouprave u ovom trenutku nemaju važeće lokalne akcione planove za rešavanje pitanja izbeglih, interno raseljenih lica i povratnika i lokalne akcione planove za inkluziju Roma zbog nedostatka budžetskih sredstava. Redovno konkurišu za sredstva KIRS i donatorska sredstva.⁴⁴ Grad Subotica u nekoliko prethodnih pokušaja nije uspeo da dobije sredstva donatora. U Novom Sadu je nedavno formiran tim na nivou različitih odeljenja unutar gradske samouprave i javnih preduzeća da bi se koordinisano konkurisalo za sredstva iz IPA fondova. Napravljen je plan aktivnosti usmeren na rešavanje pitanja podstandardnih naselja u kojima je skoncentrisana romska populacija. Iako je u tom trenutku već bio raspisan novi konkurs EU,⁴⁵ sagovornici nisu znali za to.

Sagovornici iznose širok dijapazon stavova o značaju teme povratnika na državnoj agendi. Nadležna ministarstva smatraju da povratnici, kada dobiju lična dokumenta imaju pristup svim pravima kao i drugi građani, i da institucionalni okvir za inkluziju romske manjine i specifično povratnika dosta dobro odgovara na izazove sa kojima se susreću povratnici. Takođe ukazuju na niz donatorskih programa koji se trenutno sprovode ili treba da počnu da se sprovode i posebno ističu dobru saradnju sa Nemačkom, gde je najveći i broj predatih zahteva za azil i broj odbijenih i vraćenih povratnika. Više sagovornika smatra da je interes kreatora javnih politika i donatora za povratnike bio u zenitu do 2012. godine i da je od tada ova tema postepeno marginalizovana. Migrantska kriza je dodatno potisnula povratnike sa državne agende i agende donatora.

- *Zašto se deca brzo uključuju u obrazovanje, ali teško prate nastavu?*

Mlađi povratnici svesniji su važnosti uključivanja dece u obrazovni sistem od

40 Do nedavno je procedura za pribavljanje dokumenata na međunarodnom obrascu neophodnom za upis dece rođene u zemljama EU u matične knjige u Srbiji trajala od dve nedelje do mesec dana. Sada nemački organi za roditelje, koji prilikom prijave deteta nisu dali na uvid svoj identifikacioni dokument, traže dopunu dokumentacije, odnosno da im se pošalju izvodi iz matične knjige rođenih za roditelje i njihov venčani list, na međunarodnom obrascu.

41 Ova tema će biti obrađena o odeljku o proceni znanja dece povratnika.

42 Mobilni timovi formirani su u okviru projekta EU „Ovde smo zajedno – Evropska podrška za inkluziju Roma“ koji sprovodi Misija OEBS u Srbiji. Ne posedujemo podatke o tome na koji način je finansiran mobilni tim u Subotici

43 U ovom slučaju EHO i Praxis.

44 LAP za rešavanje pitanja izbeglih, interno raseljenih lica i povratnika u gradu Subotici istekao je 2016. godine, a LAP Novog Sada 2015. godine. Novi LAP-ovi za rešavanje pitanja izbeglih, ILR i povratnika u ova dva grada nisu usvojeni jer nisu obezbeđena sredstva za realizaciju aktivnosti, ali se u Subotici očekuje da će to vrlo brzo biti učinjeno. LAP grada Novog Sada za integraciju Roma je istekao pre tri godine a novi još nije donet, jer nisu ispregovarani uslovi za rešavanje stambenih pitanja Roma. U Subotici je nedavno najavljeno donošenje ovog LAP-a.

45 Konkurs EuropeAid/154545/DD/ACT/RSP provision to the improvement of living conditions of IDPs and returnees from readmission process in Serbia and support to the sustainable return to Kosovo* bio je raspisan 02.03.2017.

predškolskog uzrasta, i ne prave razliku između muške i ženske dece. U poslednjih šest godina, sagovornici registruju rast interesa mladih roditelja povratnika da decu upišu od predškolske ustanove od najranijih uzrasta, i posebno interes majki Romkinja da žensku decu što ranije uključe u obrazovni proces. Takođe, sagovornici ističu da njihovi učenici, sada kada su postali roditelji, dovode svoju decu, i to navode kao znak da su njihovi naponi dugoročno dali rezultate. Iako je ovde reč o malim brojevima, sagovornici pridaju veliki značaj ovoj promeni.⁴⁶ Sagovornici opazaju da što su roditelji boravili duže u zemljama EU, njihov interes da decu uključe u obrazovni sistem je veći.⁴⁷

Iskustva i prakse u uključivanju dece povratnika u obrazovni sistem se značajno razlikuju i proizvode različite posledice po obrazovne ishode dece. Ako su deca provela više vremena u školama u zemljama EU treba im pomoć pre svega da savladaju srpski i romski jezik a zatim i gradivo koje se vrlo često razlikuje od onog koje su deca imala u zemljama EU. Najviše problema javlja se kod učenika koji prelaze u više razrede osnovne škole, od 5 razreda na dalje. I dalje ima slučajeva da se nastavnici odlučuju da na primer 12-godišnje dete koje bi trebalo da se uključi u 5 razred osnovne škole vraćaju u 4 razred. Sagovornici kažu da se često nalaze pred izazovom da dete ili uključe u razred kojem deca po godištu pripadaju i da onda dete izlože ogromnom pritisku zbog velikog broja teških predmeta koje treba savladati, ili da ga, po cenu šoka što se priključuje razredu u kojem su mlađa deca, uspešnije provedu kroz savladavanje gradiva.⁴⁹

Mogućnost organizovanja dopunskih časova u školi ili u krugu porodice zavisi od raspoložive donatorske pomoći i od opredeljenja samih donatora šta žele da podržavaju.⁵⁰

Nedostatak psihološke podrške roditeljima i deci koji su dugo vremena proveli u inostranstvu otežava njihovo prilagođavanje novoj sredini. Ako su u tinejdžerskim godinama, deca su posebno osetljiva na diskriminaciju sa kojom se nisu susretala u zemljama EU u kojima su dotle živela. Upravo zbog velikog razočaranja novim uslovima života i nemogućnošću da se prilagode na visoke zahteve koje pred njih postavlja nova škola, deca odustaju od daljeg školovanja.⁵¹

Deca koja su provela duže od godinu dana u zemljama EU, dolaze sa solidnim znanjem stranog jezika ali ne uspevaju da nastave njegovo učenje u školi u Srbiji. EHO je u jednom svom projektu imao volonterku koja je poreklom iz Srbije a odrasla je u Nemačkoj. Ona je godinu dana predavala nemački jezik deci u školi „Duško Radović“ u Novom Sadu koja ima veliki broj dece povratnika. U EHO smatraju da bi bilo dobro da ovo ostane praksa i da bi to bilo korisno iskustvo za decu i za studente germanistike u Srbiji.⁵²

Ni na nacionalnom ni na lokalnom nivou ne postoje podaci o tome u koje su srednje škole išli učenici tokom boravka u EU.⁵³ Iako u Subotici i Novom Sadu ima škola koje imaju dualno obrazovanje pedagoški koordinatori u dva grada nisu proveravali da li su deca povratnika bila u takvom tipu škole.

„Deca koja su boravila duže u inostranstvu imaju drugačiji stav prema školi – kada ode u Nemačku dete postane Nemačac i ponaša se prema obrascu iz okruženja. Dodatno, roditelji doživljavaju treću zemlju – Nemačku, Švedsku – kao ideal. Otuda se kod roditelja učvršćuje ideja da deca moraju da idu u školu.“ (Osnovna škola za obrazovanje odraslih „Branko Pešić“, Zemun)

„Mi ne možemo bez adekvatne podrške da tu decu prosto gurnemo u obrazovanje i da se pravimo da je sve uredu, a pri tome ima velikih problema.“ (Pedagoški asistent, Subotica)

46 Samo oko 20% romske dece uključeno je u predškolsko obrazovanje.

47 Intervju, Osnovna škola za obrazovanje odraslih „Branko Pešić“ Zemun.

48 U poslednje vreme sa promenom procedure za azilante iz Srbije i iz zemalja Zapadnog Balkana, deca se u prihvatnim kampovima uključena u rudimentarne oblike nastave što dodatno doprinosi gubljenju znanja i radnih navika,

49 Ovakvi primeri su citirani u Subotici.

50 U Subotici je kao izuzetno dobar primer prakse pomenut raniji donatorski podržan projekat tokom kojeg su učenici imali dopunske časove bilo u školi, ili u svom domu. Ovo je mera koja je dala dobre rezultate i u savladavanju gradiva i u smislu podrške učeniku tim pre jer roditelji najčešće ne mogu da im pomognu. Suprotno tome, jedan drugi donatorski program, imao je za posledicu klasifikovanje većeg broja dece povratnika u specijalne škole.

51 Okrugli sto Subotica.

52 Okrugli sto Novi Sad.

53 S obzirom da je dualno obrazovanje u evropskim zemljama rašireno i da se na njega upućuju često deca slabijeg imovinskog stanja i znanja moguće je da je neko od dece povratnika bilo uključeno u ovo obrazovanje, tim pre što na primer u Nemačkoj, opredeljivanje ka dualnom obrazovanju počinje u ranom uzrastu.

- Sa diplomom ili bez povratnici se teško zapošljavaju

Naveći broj povratnika ima nepotpuno osnovno obrazovanje, ali i oni sa srednjom ili višom školom teško nalaze posao. U Subotici je naviše onih bez škole ili sa nepotpunom osnovnom školom. U Novom Sadu, Nacionalna služba za zapošljavanje navodi da povratnici imaju u proseku viši nivo obrazovanja od prosečnog za domicilnu romsku populaciju. Takođe, neki povratnici dobro govore nemački ili engleski, poznaju rad na računaru, završili su kurseve za frizere, molere i druge zanate ili su čak i radili u tim zanimanjima tokom boravka u inostranstvu.

Evidencija povratnika u lokalnim filijalama NZS jednako je skromna kao i na nacionalnom nivou. U poslednjih pet godina u Subotici nije bilo registrovanih povratnika, dok je u Novom Sadu bilo ukupno 9 takvih lica, od toga jedna žena. U poslednjih pet godina nije bilo nijednog ovakvog lica sa evidencije koje je zaposleno u Subotici ili u Novom Sadu, a što se tiče korišćenja afirmativnih mera samo jedno lice iz Novog Sada je 2015. godine učestvovalo na sajmu zapošljavanja.⁵⁴

Neposredovanje ili nekompatibilnost diploma predstavlja veliku prepreku za lakše pronalaženje posla. Sagovornici u Novom Sadu navode da diplome nekada nije moguće priznati jer naša nomenklatura ne prepoznaje zanimanja sa kojima dolaze povratnici i u takvim slučajevima se ova lica vode kao lica bze zanimanja. Neki povratnici završe zanate u sklopu paketa socijalne pomoći koju dobijaju u zemljama EU, ali nisu sa sobom poneli potvrde o završenom kursu i/ili ne mogu da se sete od koje institucije su ih dobili.

Aktivne mere zapošljavanja NZS nisu postavljene prema potrebama povratnika. To važi i za javne radove i za samozapošljavanje.⁵⁵ EHO ima pozitivna iskustva sa programima u kojima je u okviru pomoći za započinjanje posla dodeljivao povratnicima mašine. Na anegdotskom nivou, ljudi koji su bili angažovani na ovim projektima opažaju da povratnici poznaju rad u privatnom sektoru jer su na sličnim poslovima radili u evropskim zemljama (na primer u sektoru reciklaže). EHO međutim ne prati dugoročno uspeh ovakvih projekata.⁵⁶

54 Sektor za projekte i međunarodnu saradnju pri NZS.

55 Sagovornici u Subotici navode primer jednog samohranog oca sa troje dece kojem su pokušavali da pomognu da dobije na posao na javnim radovima ali je čovek odustao zbog straha da neće moći na vreme da dobije socijalnu pomoć kada angažman na javnim radovima prestane

56 Sagovornici iz Kancelarije za ljudska i manjinska prava takođe na anegdotskom nivou znaju za slučajeve povratnika koji su uspešno ulazili u privatni biznis. Pored visokih poreskih opterećenja i parafiskalnih nameta koji pogađaju preduzetnike bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost na ishode povratnika utiče i sredina, odnosno diskriminacija šire društvene zajednice i pritisak domicilne romske zajednice jer se ovakvi povratnici ne uklapaju u vladajuće obrasce ponašanja, odnosno rad na crno pre svega u prikupljanju sekundarnih sirovina.

57 Sastanak u PKS 26.12.2016.

58 Sastanak KLJMP, Okrugli sto u Subotici

KAKO PRIVREDNICI MOGU DA POMOgnu ZAPOŠLJAVANJU POV RATNIKA?

Privredna komora Srbije aktivno je uključena u traženje opcija za zapošljavanje povratnika ali je isključivo usmerena na njihovo zapošljavanje u reciklažnoj industriji.⁵⁷ Ovakav kurs akcije izabran je zbog preovlađujućeg uverenja da to predstavlja efikasan model zapošljavanja. Razmatranje mogućnosti dualnog obrazovanja kao rešenja za brzo dolaženje do posla i izvlačenje iz začaranog kruga siromaštva u povelju. Pojedini sagovornici smatraju da bi kompanije stranih investitora koje posluju u Srbiji a iz čijih zemalja se vraća najveći broj povratnika, trebalo aktivnije da se uključe u njihovo zapošljavanje.⁵⁸ Posredno se može zaključiti da su nemački državni akteri o tome diskutovali sa kompanijama koje ovde posluju.

Kao potencijalne prepreke registrovani su nekompatibilnost poslova koji se nude sa veštinama povratnika i nepostojanje baze podataka o radno sposobnim povratnicima

iz kojih bi se mogli izabrati povratnici sa potrebnim znanjima i veštinama.⁵⁹ Strane kompanije koje dolaze u Srbiju uglavnom zapošljavaju radnike sa srednjom stručnom spremom na zadacima za koje se radnici mogu obučiti za kratko vreme i ne traže poznavanje stranog jezika. Ove kompanije zapošljavaju radnike različitih nacionalnosti kao deo svoje globalne korporativne politike negovanja diverziteta, ali nemaju ili nisu zainteresovane za mere korporativne društvene odgovornosti kojima bi promovisali zapošljavanje ugroženih ili marginalnih grupa. Ove kompanije učestvuju u eksperimentalnoj fazi uvođenja dualnog obrazovanja u Srbiji i zapošljavaju čak iz sredina u kojima ima povratnika, ali na konkursima ne traže predstavnike manjina niti vode evidenciju da li su, pod istim uslovima zapošljavanja, poverili posao povratnicima.

Mogućnosti za korišćenje znanja stranog jezika kao prednosti u zapošljavanju kod stranih poslodavaca ograničene, ali imaju potencijal. NZS u Novom Sadu povratnike koji dobro poznaju jedan ili više stranih jezika upućuju u kol centre kojih ima sve više u Srbiji. Kol centri prepoznali su mogućnost da zaposle povratnike koji dobro govore jezike, ali se u efikasnijem angažovanju povratnika susreću sa problemom nepostojanja podataka o njihovom broju i teškoj dostupnosti povratnika (njihovoj neinformisanosti u vezi s tim gde mogu da nađu ponude za posao, mogućim poslodavcima itd) i generalno, nepoznavanjem poslovne kulture. Predstavnici nekoliko nemačkih pokrajina interesovali su se za testiranje znanja nemačkog među povratnicima zbog potreba rada u kol centrima.⁶⁰

Nemačko srpska mešovita komora (AHK)⁶¹ i GIZ saraduju na profesionalnom obučavanju povratnika ali ne i na njihovom zapošljavanju u stranim kompanijama u Srbiji.

Institucionalne pretpostavke za podsticanje legalnog sezonskog zapošljavanja povratnika formalno otvorene, ali mogućnosti za praktično sprovođenje ograničene. Sa otvaranjem imigracionih servisnih centara u okviru NZS otvorena je mogućnost za legalno sezonsko zapošljavanje građana Srbije u inostranstvu. U ranijem periodu kada je ova ideja bila tek u povoju, nevladine organizacije koje su se bavile pitanjem povratnika smatrale su da bi jedna od delotvornih mera za smanjenje migracija bila organizovano upućivanje pripadnika romske populacije na sezonske poslove u zemlje EU.⁶² Anegdotski, sagovornici navode primer Sandžaka gde je dobrom organizacijom bogatijih članova dijaspore i matice, organizovano sezonsko zapošljavanje članova porodica iz Sandžaka u Nemačkoj, čime je smanjen broj zahteva za azil a povećana materijalna sigurnost najugroženijih porodica.⁶³ Mogućnost korišćenja ove opcije treba sagledati i u svetlu velikog priliva migranata u zemlje EU, interesa zemalja EU da podstaknu integraciju povratnika u Srbiju kao i nedovoljnog iskustva regionalnih imigracionih centara. Takođe, uspešan ishod ovakvog načina zapošljavanja zavisi u velikoj meri od znanja i iskustva potencijalnih zaposlenih u pronalaženju odgovarajućih poslodavaca prevashodno na onlajn platformama.⁶⁴

*„Mi smo se u razgovorima sa stranim ambasadorima zalagali da se organizuje sezonsko zapošljavanje siromašnijih povratnika u EU. Rečeno nam je da za tim nema interesa jer te poslove već rade Česi i Slovaci. Video sam da i naša država za to nije zainteresovana.“
(Romski koordinator, Subotica)*

59 Projektom je bio predviđeno da timovi CENTRA i FRS razgovaraju sa samo dve kompanije Siemensom i Sitelom koje su već učestvovala u dijalogu na sličnu temu. Kontakt je ostvaren samo sa kompanijom Siemens, dok su iskustva Sitel-a posredno analizirana zahvaljujući materijalu koji je uz dozvolu GIZ našem timu stavio na raspolaganje BFPE.

60 Sastanak sa KIRS, 23.01.2017.

61 Sastanak sa AHK, 16.01.2017.

62 *Irregularno može biti regularno Migracije sa juga Srbije*, str. 20.

63 Sastanak sa KLJMP, 21.12.2016.

64 Opširnije o radu imigracionih servisnih centara pogledaj na <http://www.nsz.gov.rs/live/trazite-posao/dok-trazite-posao/programi/migracioni-servisni-centar.cid253>

ZAKLJUČCI

Problemi jednog društva najvidljivije se prelamaju na njegovim najranjivijim građanima i otuda je za dugoročno smanjivanje broja ljudi koji odlaze iz zemlje, bilo da su oni visokoobrazovani ili na društvenoj i socijalnoj margini, najvažnija evropeizacija Srbije.⁶⁵ Zapadnoevropske zemlje predstavljaju ideal za povratnike ne samo zbog mogućnosti izdašnije socijalne pomoći, nego i zbog manje diskriminacije i većih mogućnosti za obrazovanje, i zapošljavanje, kao preduslovima napretka na društvenoj lestvici.⁶⁶ Iskustva državnih institucija, organizacija i nevladinih organizacija koje se bave povratnicima, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou, ukazuju na socijalni kapital koji nose povratnici, u smislu radnih navika, veština i znanja a koji ne doživljavaju valorizaciju u srpskom društvu. S obzirom na nepotpunost podataka koji se odnosi na romsku populaciju u celini i na povratnike, moguće je osloniti se samo na neposredna iskustva i kvalitativna israživanja u proceni potencijala povratnika za njihovo brže uključivanje u društvo i transferisanje znanja i iskustava na domicilnu nacionalnu manjinu.

Predlažemo razmatranje uvođenja novih i već parcijalno testiranih mera u oblasti socijalne inkluzije, obrazovanja i zapošljavanja za koje verujemo da bi mogle da pomognu sprečavanju osipanja iz obrazovnog procesa, poboljšanju zapošljivosti dece povratnika i povratnika.

PREPORUKE

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

- Sprovesti evaluaciju do sada korišćenih metoda procene znanja dece povratnika i pristupa savladavanju gradiva u višim razredima osnovne škole, i dati odgovarajuće smernice u vezi sa najboljim praksama.
- Kroz međudržavnu saradnju sa zemljama koje imaju dobru praksu uvođenja učenika iz stranih zemalja u domicilni obrazovni sistem razmotriti primere dobre prakse.
- Uvesti obavezu profesionalne orijentacije za romske učenike, uključujući i povratnike.
- Preispitati model dualnog obrazovanja kao instrumenta za zapošljavanje i osamostaljivanje povratnika. Voditi računa da se škole sa dualnim obrazovanjem ne pretvore u model za segregaciju romske dece uključujući i decu povratnika.
- Razmotriti mogućnost uvođenja časova nemačkog jezika/drugih stranih jezika koje govore deca povratnici, u onim školama koje nemaju mogućnost da kroz redovnu nastavu sačuvaju znanje stranog jezika dece povratnika.
- Unaprediti relevantne indikatore za praćenje uspeha dece povratnika u obrazovnom procesu.
- Kroz saradnju država EU iz kojih dolazi najveći broj povratnika, Ministarstva prosvete, PKS, domaćih i stranih poslodavaca naći modalitete za priznavanje onih diploma i veština koje poseduju povratnici a koji ne postoje u domaćoj nomenklaturi zanimanja.

65 Okrugli sto Subotica.

66 Dubinski intervju.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja

- Razmotriti mogućnost pružanja psihosocijalne podrške porodicama povratnika koji su dugo vremena provele u zemljama EU i posebno deci koja su tamo rođena da bi se sprečilo osipanje iz škole. Ovu meru uvesti preko centara za socijalni rad ili kroz grantove i podršku NVO koje se aktivno bave tim temama.
- Istražiti razloge malog uključivanja povratnika u javne radove i ukoliko je potrebno, predložiti mere za njihovo veće uključivanje u ovaj oblik zapošljavanja.

Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ)

- Ispitati razloge zbog kojih pripadnici romske manjine uključujući i povratnike koji imaju sklonost ili iskustvo u privatnom biznisu ne koriste aktivne mere NZS i prilagoditi te mere potrebama korisnika.
- Kroz tešnju saradnju NZS, PKS i mešovitim komora kreirati kurseve za sticanje veština i znanja pripadnika romske populacije, uključujući i povratnike, za koje postoji jasna tražnja na tržištu.
- Razmotriti podsticajne mere za poslodavce koji su zainteresovani da zapošljavaju Rome uključujući i povratnike.
- Početi od dobrog primera call servisa i razmotriti mogućnosti uvođenja programa za usavršavanje povratnika koji imaju inicijalno dobro znanje stranih jezika, IT itd. uz asistenciju NZS.
- Unaprediti statistiku NZS kada je reč o povratnicima.

Komesarijat za izbeglice i migracije

- Razmotriti da li rešenja u Strategiji za reintegraciju povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji u dovoljnoj meri reflektuju promene nastale u strukturi povratnika, u socio ekonomskom okruženju i institucionalnom okviru.
- Sprovesti evaluaciju LAP-ova i iskustava mobilnih timova i izdvojiti primere dobre prakse.
- U mobilne timove uključiti predstavnike lokalnih NVO koje se bave inkluzijom Roma.
- U saradnji sa državama EU u kojima boravi najveći broj građana Srbije koji su podneli zahtev za azil i nevladinim organizacijama iz tih zemalja koje su uključene u proces vraćanja građana Srbije u zemlju, usaglasiti procedure kojima bi se omogućilo da se povratnicima koji ne poseduju odgovarajuću ličnu dokumentaciju, ta dokumentacija pribavi pre povratka u zemlju. Po potrebi razmotriti iskustva drugih aktera sa Zapadnog Balkana koje u prihvatnim centrima angažuju nacionalne NVO.

Donatorska zajednica

- U saradnji sa donatorima (EU, SIDA, Fond za otvoreno društvo) koji podržavaju integraciju povratnika istražiti modalitete za sistematično i kontinuirano evaluiranje potreba povratnika i ujednačavanje indikatora za praćenje i izveštavanje o postignutim rezultatima sprovedenih projekta i dobrim praksama.

Centar za istraživanje javnih politika (CENTAR) je nevladina organizacija istraživačkog usmerenja (think tank), osnovana 2010. godine, koja se bavi ispitivanjem raznih aspekata bezbednosnog i socio ekonomskog statusa građana sa ciljem da utiče na poboljšanje primene javnih politika ili njihovu promenu.

Glavni cilj CENTRA je da svojim istraživanjima osvetli stvarne potrebe građana, i na taj način pomogne relevantnim donosiocima odluka da politike formulišu sa stanovišta „perspektive krajnjeg korisnika“, odnosno građana.

CENTAR neguje multi-disciplinarni pristup i u prvi plan stavlja terenska istraživanja jer smatra da je za dubinsko sagledavanje problema i formulisanje održivih javnih politika važno sagledati problematiku i sa centralnog i sa lokalnog nivoa.

CENTAR je sproveo više od 20 projekata, uključujući i one na regionalnom nivou. Njegove projekte podržale su međunarodne organizacije i agencije (OSCE, UNDP, UNICEF, UNOPS, DCAF), vladine organizacije i privatni donatori – SDC i OSI; ministarstva i kancelarije u okviru Vlade Srbije, i inostrane akademske institucije.

Forum Roma Srbije (FRS) je nevladina, neprofitna organizacija sa sedištem u Beogradu čiji je cilj da radi na sveobuhvatnoj socijalizaciji i integraciji romske zajednice, kao i rad na širenju progresivnih ideja demokratskog društva. Vrednosti za koje se zalažemo, i na kojima zasnivamo naš rad su – poštovanje različitosti, jednakost i tolerancija. Tim Foruma Roma Srbije je od 2011. godine realizovao veliki broj aktivnosti u saradnji sa organizacijom Romski edukativno kreativni centar.

Tanja Jakobi i Dejan Marković, *Integracija Roma povratnika kroz bolje uslove obrazovanja i zapošljavanja*, Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, jun 2017.

O PROJEKTU

Predlog praktične politike Integracija Roma povratnika kroz bolje uslove obrazovanja i zapošljavanja nastao je u okviru projekta „Dokumentovanje novih formi diskriminacije i zagovaranje uspešne integracije Roma povratnika kroz bolje uslove obrazovanja i zapošljavanja“. Projekat je podržala Fondacija Otvoreno društvo – inicijativa za Evropu (OSIFE) i Kancelarija romske inicijative (Roma Initiatives Office). Cilj projekta je unapređenje dijaloga o javnim politikama na lokalnom i nacionalnom nivou i iniciranje promena u pristupu uključivanja povratnika u društvo kroz unapređivanje obrazovanih politika / mogućnosti zapošljavanja povratnika u Srbiji.

Autori: Tanja Jakobi i Dejan Marković

Dizajn: Žolt Kovač

Prelom: Jelena Šapić

Izdavač: Centar za istraživanje javnih politika, Beograd

Za izdavača: Branka Anđelković, programska direktorka

Copyrights: Centar za istraživanje javnih politika

www.publicpolicy.rs

office@publicpolicy.rs